

Development. Experiments by Nature and Design. Cambridge, MA: Harvard University Press. 1970. 330 p. URL: https://khoerulanwarbk.files.wordpress.com/2015/08/ur_i_e_bronfenbrenner_the_ecology_of_human_developbok-os-z1.pdf.

REFERENCES

1. Bakhtin, M. M. (1986). Estetika slovesnogo tvorchestva [Aesthetics of verbal creativity]. Moskva.
2. Levin, K. (2000). Teoriya polya v sotsialnyih naukah. [Field theory in social sciences]. Spb.
3. Bronfenbrenner, U. (1970) The Ecology of Human Development. Experiments by Nature and Design. URL: https://khoerulanwarbk.files.wordpress.com/2015/08/ur_i_e_bronfenbrenner_the_ecology_of_human_developbok-os-z1.pdf.

УДК 159.922:347

DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-196-88-92

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ОМЕЛЬЯНЕНКО Світлана Віталіївна – кандидат педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та психології Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: вдосконалення професійної підготовки соціальних педагогів.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

OMELIANENKO Svitlana Vitaliivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of Social Work, Social Pedagogics and Psychology Department, Volodymyr Vynnychenko Centralukrainian State Pedagogical University.

Circle of research interest: improvement of future social teachers' professional training.

Стаття надійшла до редакції 08.04.2021 р.

БАЛАНУЦА Олександр Олександрович –

кандидат економічних наук,

Надзвичайний і Повноважний Посол України в Кувейті

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3470-9486>

e-mail: balanutsa.alex@gmail.com

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ДИПЛОМАТІВ В УКРАЇНІ У РЕЦЕПЦІ СУЧАСНИХ УЧЕНИХ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасний суспільний розвиток, у тому числі міжнародне життя, відзначається динамізмом, складністю і багатомірністю. Учасники світової політики дедалі частіше опиняються перед досі невідомими викликами, які необхідно адекватно оцінити і на які треба дати ефективну відповідь. Це вимагає високого професіоналізму дипломатів і всіх, хто працює у сфері міжнародних відносин. Відповідно має підвищуватись і рівень підготовки кадрів таких фахівців [5, с. 4].

У такій ситуації для кожної нації важливо забезпечити можливості для освоєння знань, формування й розвитку умінь і навичок, які допомагають фахівцю-міжнароднику здійснювати професійну діяльність, бути ефективним учасником професійного оточення, громади, що, своєю чергою, відіграє важливу роль у забезпеченні економічного успіху та підвищенні якості життя суспільства загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Професійна підготовка фахівців у сфері міжнародних відносин є актуальною проблемою сучасної педагогічної науки. Підтвердженням цього є численні наукові розвідки вчених з метою дослідження різних

аспектів цієї проблематики.

Для об'єктивного аналізу для нас важливими є праці про професійну підготовку фахівців-міжнародників в зарубіжних країнах. У цьому контексті доцільно зазначити наукові дослідження В. Третька, присвячені особливостям професійної підготовки магістрів міжнародних відносин у Великій Британії, Австралії, Німеччині, США та інших країнах [9; 12]; кандидатську дисертацію К. Істоміної щодо професійної підготовки бакалаврів гуманітарних наук з міжнародних відносин в університетах Канади [2]; монографію Л. Отроценко, у якій розкрито особливості формування професійної компетентності майбутніх фахівців зовнішньоекономічного профілю у вищій освіті Німеччини [6]; статейну публікацію Н. Бідюк і О. Тарасової, у якій здійснено ретроспективний огляд розвитку освітнього напрямку «Міжнародні відносини» як складової гуманітарної освіти у США [1] та ін.

Деякі аспекти професійної підготовки фахівців-міжнародників в Україні стали предметом дослідження вітчизняних науковців: М. Клепар [3], Н. Ластовець [4], М. Мальського [5], Ю. Мороз [5], О. Пушкіна [7], Ю. Палєєва [7], Н. Тимошенко [7],

Т. Чебикіна [7] та ін. Незважаючи на інтерес науковців до дослідження питання професійної підготовки майбутніх дипломатів, ця педагогічна проблема не набула широкого висвітлення в наукових дослідженнях та потребує подальшого вивчення з метою оптимізації системи вищої освіти України.

Предметне дослідження означеної проблеми має вагомий теоретичний і практичний значення для вітчизняної педагогічної науки, реформування національної системи вищої освіти та забезпечення кваліфікованими професійно компетентними кадрами державних установ, приватних підприємств, різного роду суспільних інституцій, що є учасниками міжнародних відносин України.

Мета статті – здійснити аналіз досліджень, які стосуються професійної підготовки майбутніх дипломатів в Україні; виокремити ключові аспекти вивчення проблем у сучасній теорії наукового знання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вагомою цінністю для розуміння специфіки професійної підготовки фахівців з міжнародних відносин у системі вищої освіти України мають дисертаційні та монографічні дослідження, які є основним інформативним джерелом реконструкції процесу з нагромадження наукових знань щодо професійної підготовки майбутніх дипломатів в Україні.

Зупинимось на характеристиці праць, які, на нашу думку, є найбільш ґрунтовними в аспекті досліджуваної нами наукової проблеми.

У цьому контексті актуальною є докторська дисертація М. Клепар «Професійна підготовка фахівців з міжнародних відносин у системі вищої освіти України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)» [3]. У дослідженні авторка всебічно проаналізувала генезу та основні організаційні засади, етапи, тенденції розвитку системи професійної підготовки фахівців-міжнародників в Україні в означений історичний період, здійснила структурно-функціональний аналіз системи професійної підготовки, схарактеризувала методичну систему навчання і виховання та систему наукової діяльності студентів-міжнародників, узагальнила розвиток міжнародних зв'язків ЗВО як чинника їхнього професійного становлення, показала роль навчальних видань як засобу інформаційно-методичного забезпечення освітнього процесу майбутніх фахівців-міжнародників, розробила періодизацію процесу формування і становлення системи професійної підготовки у ЗВО України у визначених хронологічних

межах: 1944–1992 рр. – перший початковий період, коли діяльність у цьому напрямі здійснював лише КДУ ім. Т. Г. Шевченка; 1992–1997/1998рр. – другий період – розширення структурної мережі ЗВО, коли спеціальності галузі знань «Міжнародні відносини» відбуваються в чотирьох відомих університетах Львова, Одеси, Донецька, Харкова та в п'яти приватних вищах; 1998/1999–2018 рр. – третій період регіоналізації і профільної орієнтації, коли освітню діяльність в означеному напрямі проводило близько 65–70 ЗВО України, схарактеризувала процес модернізації нормативних вимог і оновлення освітньо-професійних програм підготовки фахівців з міжнародних відносин, реконструювала соціальний аспект їхніх кваліфікаційних характеристик, показала еволюцію організації навчального процесу, системи виховання, наукової діяльності студентів-міжнародників та розвиток міжнародних зв'язків ЗВО як чинника їхнього професійного становлення, представила зарубіжний досвід підготовки майбутніх міжнародників у контексті творчого застосування в Україні та розробила і впровадила структурно-функціональну модель системи професійної підготовки майбутніх фахівців з міжнародних відносин у закладах вищої освіти України.

На системне осмислення різнобічного доробку та життєдіяльності представників українських дипломатичних місій претендує кандидатська дисертація Н. Ластовець [4], у якій досліджено життя та діяльності українських дипломатичних представників періоду Української революції.

Систематизація інформації про штати дипломатичних представництв дозволила Н. Ластовець проаналізувати рівень організаційної підготовки, показати внутрішню структуру українських дипломатів. У роботі також досліджений поділ дипломатичних місій на розряди, встановлені закономірності законодавчо закріпленого фінансування та фактичних надходжень для утримання дипломатичних представництв. Простежено особливості функціонування українських місій впродовж всього періоду Української революції 1917–1921 рр. У дисертації обґрунтована теза про ситуативний набір дипломатів періоду Української революції, висвітлений віковий розподіл в середині дипломатичних місій, показана фахова кваліфікація дипломатів та розкритий зв'язок між фаховою приналежністю та ефективністю роботи, здійснений аналіз повсякденності представників українських дипломатичних місій на основі зібраного матеріалу. У

дисертації розкрито взаємозв'язок між невдачами української дипломатії з умовами проживання та перебування дипломатичних місій, визначено вплив конфліктних ситуацій між дипломатичними місіями та всередині представництв на ефективність їх роботи за кордоном. Схвалення заслуговує, що у дослідженні проаналізовано штати дипломатичних представництв з залученням методів контент-аналізу, що дозволило вивести головні закономірності по сукупності представників по яким була наявна інформація [4, с. 4].

Важливим матеріалом у контексті вивчення означеної проблеми є праця монографічного характеру Н. Тимошенко «Ділова культура дипломата» [8], у якій акцентується увага на характеристиках дипломата, зокрема, авторка зазначає, що для дипломатичного співробітника необхідні: глибоке розуміння цілей, завдань і особливостей зовнішньополітичного курсу України; здатність до стратегічного бачення розвитку подій; спостережливість; уміння побачити і виділити основне; уміння об'єктивно аналізувати проблеми, здатність виробляти комплексні рекомендації, самостійно ухвалювати рішення; дотримуватися особливо строгої дисципліни; лояльність до свого уряду; уміння грамотно, доступно та переконливо висловлювати думки як в усній так і письмовій формі; широкий політичний світогляд, високий загальноосвітній та культурний рівень; уміння встановлювати та підтримувати довірливі ділові відносини з оточенням; практично абсолютне знання іноземної мови (мов); знання протокольної практики і прийняття норм ділового етикету та протоколу країни перебування [8, с. 13].

Найпоширенішим комунікативним засобом передачі знань залишаються наукові статті. Вони мають чітку проблемно-тематичну спрямованість, передають етапні та кінцеві результати дослідження.

Так, різним аспектам підготовки фахівців-міжнародників в умовах трансформації міжнародної системи присвячено публікацію М. Мальського, Ю. Мороз [5], у якій розглянуто діяльність кафедри міжнародних відносин Львівського національного університету імені Івана Франка щодо вдосконалення підготовки фахівців-міжнародників в умовах зміни міжнародної системи. Автори зауважують, що однією з провідних кафедр університету стала кафедра міжнародних відносин і країнознавства (з 2001 року – кафедра міжнародних відносин і дипломатичної служби). Підкреслюють, що навчальні плани, а також програми основних

навчальних дисциплін були складені на основі діючих планів і програм базового ЗВО в галузі міжнародних відносин – Українського інституту міжнародних відносин при Київському державному університеті імені Т. Г. Шевченка. Серед ключових навчальних курсів були «Історія України», «Всесвітня історія», «Історія міжнародних відносин», «Історія дипломатії», «Теорія міжнародних відносин», «Зовнішня політика України», «Політична географія», «Країнознавство», «Дипломатична і консульська служба», «Дипломатичний протокол та етикет» та ін. У статті наголошується, що уже за кілька років дипломатичний корпус України, численні урядові структури, що здійснюють контакти із зарубіжними партнерами, а також органи державного управління в регіонах отримали кваліфіковане кадрове поповнення з числа випускників кафедри міжнародних відносин Львівського університету, які з того часу вносять свій вклад у реалізацію зовнішньополітичного курсу нашої держави.

Автори звертають увагу, що, враховуючи вимоги часу, кафедра міжнародних відносин Львівського університету з кінця 90-х років вносила зміни у навчальні плани і поступово вводила нові актуальні навчальні курси у перелік дисциплін, що вивчають на спеціальності «Міжнародні відносини». Враховано, насамперед, зовнішньополітичні пріоритети України, її курс на розвиток співробітництва з міжнародними організаціями та провідними державами світу, участь у розв'язанні найгостріших проблем сучасності. Важливе місце зайняло також вивчення проблем глобального розвитку, міжнародної безпеки, особливостей зовнішньої політики держав світу, шляхів розв'язання існуючих міжнародних конфліктів та ін. Так, у навчальних планах з'явилися курси «Україна в міжнародних організаціях», «Конфліктологія і теорія переговорів», «Європейський союз у міжнародних відносинах», «Європейська безпека», «Європейська політика та глобальний розвиток», «Інформаційно-аналітичне забезпечення зовнішньої політики».

У публікації зацентовано увагу, що з 1999 р. почав виходити «Вісник Львівського університету» Серія: Міжнародні відносини, де публікували результати наукових досліджень викладачів кафедри з перелічених вище напрямів. Вже за перших п'ять років вийшло десять випусків «Вісника». забезпечення зовнішньої політики», «Теорія прийняття зовнішньополітичних рішень», «Зовнішня політика країн Європи», «Зовнішня політика країн Північної і Південної

Америци», «Зовнішня політика країн Азії, Африки, Австралії та Океанії», «Зовнішня політика держав СНД». Введення нових курсів було здійснено, насамперед, за рахунок значного скорочення блоку історичних дисциплін [5, с. 4–5].

У статейній публікації О. Пушкіна, Ю. Палєєва, Т. Чебикіна «Аналіз професійних вимог кадрового дипломата України на тлі сучасних перетворень» [7] наведені приклади з робіт відомих дипломатів, які мають визнаний авторитет і вважаються класиками дипломатії. Запропоновані для аналізу критичні бачення відомих українських дипломатів, Надзвичайних і Повноважних Послів України. Дослідники відзначають, що «вони є вкрай важливими, оскільки високий дипломатичний ранг говорить про те, що їхня думка є виваженою і базується на багаторічній практичній діяльності» [7, с. 272].

У публікації зауважується, що чинне законодавство України в цій сфері відповідає європейським стандартам і вимогам сьогодення. Підтвердженням цього є ухвалення у 2018 р. нового Закону України «Про дипломатичну службу» на виконання Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020». Чинне законодавство України визначає, що основними принципами дипломатичної служби є патріотизм, обстоювання національних інтересів України, пріоритет прав та свобод людини і громадянина, демократизм і законність, гуманізм і соціальна справедливість, професіоналізм, компетентність, ініціативність, об'єктивність, чесність, порядність, належне виконання службових обов'язків і додержання трудової дисципліни [7, с. 273].

Вважаємо, що критичне й комплексне використання сукупності багатопланових наукових праць щодо проблеми професійної підготовки майбутніх дипломатів, дасть змогу реалізувати низку завдань, які стоять перед сучасною педагогічною наукою.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Аналіз наукових студій щодо проблеми професійної підготовки майбутніх дипломатів засвідчує, що, цей важливий компонент системи вищої професійної освіти України не отримав належного й адекватного її значенню наукового осмислення з боку вітчизняних учених; педагогічні дослідження проблеми професійної підготовки майбутніх дипломатів в Україні мають фрагментарний характер. На наш погляд, це також пояснюється невеликою кількістю дисертаційних досліджень, присвячених цій тематиці, у яких традиційно вибудовуються концепції професійної

підготовки майбутніх дипломатів. Подальшого розвитку набули аналіз і систематизація досліджень з даної проблеми.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бідюк Н., Тарасова О. Ретроспективний огляд розвитку освітнього напрямку «Міжнародні відносини» як складової гуманітарної освіти у США. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2013. Ч. 2. С. 242–253.

2. Істоміна К. Ю. Професійна підготовка бакалаврів гуманітарних наук з міжнародних відносин в університетах Канади: автореф. дис... канд. пед. наук спец. 13.00.04. Львів, 2017. 19 с.

3. Клепар М. Професійна підготовка фахівців з міжнародних відносин у системі вищої освіти України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття): Автор. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Кропивницький, 2019. 41 с.

4. Ластовець Н. О. Життя та діяльність представників українських дипломатичних місій 1918–1921 рр.: Дис. ... канд. істор. наук: 07.00.01 – історія України. Харків, 2018. 269 с.

5. Мальський М., Мороз Ю. Підготовка фахівців міжнародників в умовах трансформації міжнародної системи. *Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини*. 2012. Вип. 30. С. 3–8.

6. Отрошенко Л. С. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців зовнішньоекономічного профілю у вищій освіті Німеччини: моногр. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. 169 с.

7. Пушкіна О., Палєєва Ю., Чебикіна Т. Аналіз професійних вимог кадрового дипломата України на тлі сучасних перетворень. Порівняльно-аналітичне право – електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Ужгород, 2019. С. 272–274.

8. Тимошенко Н. Ділова культура дипломата. Київ: Знання, 2014. 199 с.

9. Третько В. В. Організаційно-педагогічні засади професійної підготовки магістрів-міжнародників у Німеччині. *Порівняльна професійна педагогіка*. К.; Хмельницький: ХНУ. 2012. № 2. С. 135–143.

10. Третько В. В. Особливості професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в університетах США. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: зб. наук. пр.* Вип. 37. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2012. С. 186–190.

11. Третько В. В. Професійна підготовка магістрів міжнародних відносин у Великій Британії: теорія і практика: моногр. Хмельницький: ХНУ, 2013. 414 с.

12. Третько В. В. Структурно-змістовий компонент професійної підготовки магістрів-міжнародників в університетах Австралії. *Науковий вісник Чернівецького університету: Педагогіка та психологія*. Чернівці, 2012. Вип. 619. С. 176–184.

REFERENCES

1. Bidyuk, N., Tarasova, O. (2013). *Retrospektyvnyy ohlyad rozvytku osvity u SSH. «Mizhnarodni vidnosyny» yak skladovoyi humanitarnoyi osvity u SSH.* [Retrospective review of the development of the educational direction «International Relations» as a component of humanitarian education in the United States].
2. Istomina, K. U. (2017). *Profesiyna pidhotovka bakalavriv humanitarnykh nauk z mizhnarodnykh vidnosyn v universytetakh Kanady.* [Professional training of bachelors of humanities in international relations in Canadian universities]. L'viv.
3. Klepar, M. (2019). *Profesiyna pidhotovka fakhivtsiv z mizhnarodnykh vidnosyn u systemi vyshchoyi osvity Ukrainy (druha polovyna XX – pochatok XXI stolittya).* [Professional training of specialists in international relations in the system of higher education of Ukraine (second half of the XX – beginning of the XXI century)]. Kropyvnyts'kyi.
4. Lastovets', N. O. (2018). *Zhyttya ta diyal'nist' predstavnykiv ukraïns'kykh dyplomatychnykh misiï 1918–1921 rr.* [Life and work of representatives of Ukrainian diplomatic missions 1918–1921]. Kharkiv.
5. Mal's'kyu, M., Moroz Y. (2012). *Pidhotovka fakhivtsiv mizhnarodnykh v umovakh transformatsiyi mizhnarodnoyi systemy.* [Training of international specialists in the conditions of transformation of the international system]. L'viv.
6. Otroshchenko, L. S. (2010). *Formuvannya profesiynoi kompetentnosti maybutnikh fakhivtsiv zovnishn'oekonomichnoho profilyu u vyshchii osviti Nimechchyni.* [Formation of professional competence of future specialists of foreign economic profile in higher education in Germany]. Sumy.
7. Pushkina, O., Palyeyeva, U., Chebykina, T. (2019). *Analiz profesiynykh vymoh kadrovoho dyplomata Ukrainy na tli suchasnykh peretvoren'.* [Analysis of professional requirements of the personnel diplomat of Ukraine against the background of modern transformations]. Uzhhorod.
8. Tymoshenko, N. (2014). *Dilova kultura dyplomata.* [Business culture of a diplomat]. Kyiv.
9. Treťko, V. V. (2012). *Orhanizatsiyno-pedahohichni zasady profesiynoi pidhotovky mahistriv-mizhnarodnykh u Nimechchyni.* [Organizational and pedagogical principles of professional training of international masters in Germany]. Kyiv.
10. Treťko, V. V. (2012). *Osoblyvosti profesiynoi pidhotovky mahistriv mizhnarodnykh vidnosyn v universytetakh SSH.* [Features of professional training of masters of international relations in US universities]. Vinnytsya.
11. Treťko, V. V. (2013). *Profesiyna pidhotovka mahistriv mizhnarodnykh vidnosyn u Velykiy Brytaniï: teoriya i praktyka.* [Professional training of masters of international relations in Great Britain: theory and practice]. Khmel'nyts'kyi.
12. Treťko, V. V. (2012). *Strukturno-zmistovyy komponent profesiynoi pidhotovky mahistriv-mizhnarodnykh v universytetakh.* [Avstraliï Structural and semantic component of professional training of international masters in Australian universities]. Chernivtsi.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

БАЛАНУЦА Олександр Олександрович – кандидат економічних наук, Надзвичайний і Повноважний Посол України в Кувейті.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутніх дипломатів.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

BALANUTSA Oleksandr Oleksandrovych – Candidate of Economical Sciences, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine to the State of Kuwait.

Circle of scientific interests: professional training of future diplomats.

Стаття надійшла до редакції 16.04.2021 р.

УДК 373.1

DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-196-92-96

БАРАНЮК Ірина Григорівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8112-7318>
e-mail: i.klochek@gmail.com

**ДИРЕКТОР ШКОЛИ ЯК УЧИТЕЛЬ УЧИТЕЛІВ
(НА МАТЕРІАЛІ ПРАКТИЧНОГО ДОСВІДУ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО ЯК
ДИРЕКТОРА ПАВЛИСЬКОЇ ШКОЛИ)**

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Обсяг науково-педагогічної спадщини Василя Сухомлинського вражає: працюючи 20 років директором Павліської школи, він опублікував 48 книжок, більше п'ятисот

статей. Окрім такого величезного масиву науково-педагогічних праць існують ще вражаючі не лише за обсягом, а, головне, за якістю його твори так званої «художньої педагогіки», яку складають казки та «етично-моральні оповідання». За своєю енергетикою